

TKANINY POŁUDNIOWEGO PERU

Opracowała: Ksymena Jasiewicz

**„PATRZĄC NA TE WYROBY MAMY WIĘCEJ PYTAŃ NIŻ
ODPOWIEDZI” (Ann H. Peters)**

Wybrzeże peruwiańskie rozciągające się na południe od Limy jest pod każdym względem niepowtarzalne. Rozwijające się tam kultury Paracas i Nazca miały charakter ściśle religijny. Powstały na długo przed wpływami inkaskimi. Wszelkie po nich pozostałości zadziwiają swym kunsztem rzemieślniczym, zwłaszcza w kontekście prostych narzędzi, którymi ludy te się posługiwały. Ceramika, jaka wyszła spod ich ręki, jest arcydziełem. Jednakże niemy zachwyty ogarnia, gdy zobaczy się tkaniny. A te należą do najznakomitszych w całym Peru. Nie tylko pięknie barwione, kunsztownie haftowane, ale też mozolnie ozdabiane. Tkactwo było wyrazem przekazu artystycznego. Suchy klimat, charakterystyczny dla tego regionu, pozwolił przetrwać tkaninom w niezwykle dobrym stanie. Znaczący twierdzą, że te znalezione w Paracas są najlepszymi wyrobami włókienniczymi, jakimi może szczycić się cały świat starożytny.

Sztuka tkania z włókien roślinnych jest jedną z najstarszych umiejętności i wyprzedza takie rzemiosła, jak produkcja ceramiczna i obróbka metalu. Fragmenty tkanin wyplatane były wówczas ręcznie. Najdawniejsze tkaniny, jakie znamy, powstałe z roślinnych włókien, datowane są na rok 5780 przed naszą erą i odkryte zostały w grocie Guitarrero. Najstarsze tkaniny bawełniane pochodzą ze stanowisk położonych w dolinie Chicama, ich wiek szacuje się na 4500 lat. Zdecydowany rozwój tkactwa nastąpił wraz z hodowlą lamy i alpaki¹. Tkaniny używane były nie tylko do produkcji odzieży. Służyły jako

wymiennik handlowy, stanowiły dary przypieczętowujące obietnicę zawarcia małżeństwa lub traktatu dyplomatycznego, składano je również w charakterze ofiar wotywnych². Na terenie całego kontynentu nie istniała wspanialsza odzież.

Najpopularniejszym warsztatem tkackim była rama na pasku. Tworzyły ją dwie drewniane belki zwane subbi. Mimo, iż urządzenie było proste, pozwalało na zastosowanie kilku technik tworzenia splotu³. Ilustracja pochodząca z kroniki Huamana Poma de Ayala przedstawia Indiankę tkającą na takim właśnie warsztacie, niezmiennym od wieków⁴. Analizy laboratoryjne potwierdzają niezwykłą gęstość splotu – nawet 400 pasm na cal kwadratowy⁵. Jeden z zachowanych całunów z Paracas powstał z jednej nici o długości 58 km; tkanina ma 28 m długości i 6 m szerokości⁶. Najczęstszym był splot krzyżowy. Splot sieciowy polegał na wykorzystaniu podwójnie skrzyżowanej osnowy. Tkaniny najtrwalsze, o niezwykle mocnym splocie i wyrafinowanym hafcie powstały w warsztatach Paracas i Nazca; pod względem ścisłości materiału Hiszpanom przypominały jedwab. W ich produkcji stosowano splot ukośny, zwany także atlasowym.

Pozyskiwane z naturalnych zasobów barwniki służyły do farbowania tkanin. W dobie Inków funkcjonowali canticamayos – specjaliści rzemieślniczy odpowiedzialni za przygotowanie i barwienie tkanin. Kolor błękitny, zielony, fioletowy i czarny uzyskiwano na bazie indygo. Chilca służyła do sporządzania farb żółtych i szarych. Arnoty używano dla uzyskania barwy pomarańczowej. Czerwień osiągano wykorzystując wyciągi z korzeni roślin oraz wywar z suszonych w słońcu samiec koszenili. Purpurę pozyskiwano ze ślimaków oceanicznych z gatunku

Muricidae. Nie udało się ustalić jednakże, w jaki sposób utrwalano barwę na tkaninie⁷. Specjalistyczne badania pozwoliły stwierdzić, iż na płaszcach pogrzebowych występują 22 kolory i wyróżnić można 190 ich odcieni⁸.

Lata dwudzieste XX wieku. Julio César Tello Rojas, „ojciec peruwiańskiej archeologii”, rozpoczyna dociekania dotyczące sztywnych tkanin z limańskiej kolekcji prywatnej. To początek zmudnych wykopaliśk prowadzonych przez tego archeologa na zboczach Cerro Colorado na Półwyspie Paracas⁹. Czy przewiduje, że efekty tych działań będą tak imponujące? Zespół pod jego kierownictwem, uzyskawszy dofinansowanie z Fundacji Rockefellera na prace konserwatorskie, badał 394 tkaniny. Kolekcja z Paracas wywarła tak znaczne wrażenie, iż utworzono Museo de Antropología, gdzie eksponowano znaleziska. Pierwszym dyrektorem tej instytucji był sam J. C. Tello, stanowisko to sprawował od 3 stycznia 1939 roku. Obecnie placówka nosi nazwę: Museo Nacional de Arqueología, Antropología e Historia del Perú¹⁰. Badania te pozwoliły także na wyodrębnienie w kulturze Paracas dwóch tradycji: Paracas Cavernas (800 r p.n.e. – 500 r p.n.e.) i Paracas Necrópolis (500 r p.n.e. – 100 r n.e.)¹¹. Zaznaczyć należy, że J. C. Tello odkrył trzy cmentarzyska: nie tylko Cavernas i Necrópolis, ale także Cabeza Larga¹².

Groby Paracas Necrópolis usytuowane były w północnej części Cerro Colorado. Były to komory podziemne, niemniej dość płytko wykopane. Prowadził do nich wąski korytarz zamknięty półkolistym pomieszczeniem o średnicy niemal 4 m. W grobowcach archeolog odkrył 429 fardos – pakunków zwieńczonych imitacją głowy, zawierających mumie wyłącznie

mężczyzn, spoczywających w pozycji embrionalnej, owiniętych w tkaniny. Zwłoki umieszczone były w specjalnych koszach, wyposażonych w dary grobowe, w tym wspinałą ceramikę¹³. Pakunki zawierające mumie mają u podstawy średnicę co najmniej 1.50 m, a wysokość – ponad metr¹⁴. Płaszczki okrywające fardos osiągają zazwyczaj wymiary 2.5 m x 1.25 m i są wykonane z jednego kawałka materiału¹⁵. Analiza tkanin dowodzi, że do ukończenia jednej potrzeba było od 5000 do 29000 godzin pracy¹⁶. Czas – niemal trzyletni – wykonania takiego całunu pośmiertnego sugeruje myśl, że zamawiane były one przez ważne osobistości jeszcze za ich życia¹⁷.

Fardos niejednokrotnie ozdabiano w sposób, który zadziwia kunsztem: hafty były tak delikatne, że sprawiają wrażenie namalowanych wzorów, uzupełniano je także kolorowymi piórami, brokatem, tuniką, skórzanym płaszczem i sceptrem¹⁸. Zachowały się także tkaniny, do haftowania których użyto złota i srebra, a nawet ludzkich włosów¹⁹. Niektórzy z badaczy są zdania, że nie jest przypadkiem liczba zwojów opasujących mumie – ma to prawdopodobnie znaczenie magiczne i religijne²⁰. Zaznaczyć należy, że to właśnie szaty ceremonialne cechuje niezmiernie zróżnicowanie barw i wzorów, harmonijnie dobranych²¹. Mnogość warstw, jaskrawo barwionych i kunsztownie haftowanych, spowijających mumie z Paracas, stanowić miała także najprawdopodobniej symbol zamożności i poświadczenie wysokiego urodzenia. Tkaniny ozdobione są najczęściej wzorami geometrycznymi, ale również obrazują stylizowane postaci ludzi i zwierząt, oddanych z zadziwiającą delikatnością i precyzją. Rzemieślnicy kultury wyrosłej z cywilizacji Paracas – Nazca – uwieczniali na tkaninach obrazy

bardziej złożone, będące kompozycjami rytualno – religijnych scen z udziałem bogów i potworów²².

Przedstawienia na tkaninach z kultur Paracas i Nazca cechuje wzornictwo nawiązujące do religii i kosmogonii, motywy tak powszechne dla cywilizacji tego obszaru²³. Głównym elementem zdobniczym obecnym na zabytkach z Necrópolis jest tzw. Istota w Okularach. To postać ukazywana en face, o dużych oczach, z głową najczęściej w kształcie serca (bywa, że wystaje z niej głowa jeszcze jedna, mniejsza)²⁴. Postaci ludzkie przedstawiane przez rzemieślników częstokroć ubrane są w tak bogate szaty, jak te pogrzebowe. W dłoniach trzymają maczugi, oszczepy, noże²⁵. Tworzący wizerunki zoomorficzne i antropomorficzne musieli silnie odczuwać swe powiązania z naturą. Wśród odwzorowanych zwierząt najczęściej spotyka się ptaki: głównie kondory i kolibry, ale są też jaszczurki, węże, gryzonie, ryby, lamy. Dostrzec można sylwetki ludzi przebranych za zwierzęta oraz figury będące prawdopodobnie bóstwami – hybrydy przedstawione w postaci zwierzęcej, łączącej w sobie cechy kocie z cechami innych zwierząt. Naukowcy mają spore problemy z interpretacją symboliki zawartej na płaszcach. Brak źródeł pisanych powoduje, że wiele z tego, nad czym pracują badacze, nadal pozostaje niewytłumaczone. I być może długo jeszcze pozostanie niezinterpretowane²⁶.

Na niejednym płaszczu występuje boska postać ukazana cyklicznie, w czterech pozach, za każdym razem w innych barwach. J. C. Tello był zdania, iż mógł to być kalendarz księżycowy – cztery wersje bóstwa to odpowiedniki faz Księżyca. Victoria de la Jarra, peruwiańska uczona, wysunęła myśl, iż poszczególne symbole na płaszcach z Paracas Necrópolis są

niczym innym, jak graficznymi znakami staroperuwiańskiego pisma. Teorię tę podjęli także inni badacze pism indiańskich – Niemiec Thomas Barthel i Francuz Marcel Cohen²⁷.

Pojedyncze przypuszczenia niełatwo znajdują ogólną aprobatę środowiska uczonych zajmujących się tą problematyką. Czy wzory są wskazówkami? Skoro tak – to jaką mają wymowę? Jakie powiązania z relacjami społecznymi? Religijnymi? Wiadome jest jedno. Piękne zwoje pogrzebowe nie pozwolą zapomnieć o niesamowitych zdolnościach ludów Paracas i Nazca, niezależnie od tego, czy mają konkretny przekaz, czy powodują tylko snucie bezpodstawnych domysłów. Przypominać będą nie tylko o doskonałym wyczuciu piękna, nie tylko o mistrzowskim wykonaniu technicznym, ale także o niesamowitej wręcz cierpliwości artysty²⁸. Geniusz ludów Paracas i Nazca podziwiać można w ekspozycjach, jakie proponują liczne muzea, m.in.: w Limie Museo Larco i Museo de la Nación oraz Museo Julio C. Tello w Paracas²⁹. I jeszcze jedno jest pewne. Pod piaskami Paracas i Nazca kryje się niejedna tajemnica, która czeka na „swojego” Julio C. Tello...

Jakiegokolwiek by były interpretacje wzorów na tkaninach z Paracas i z Nazca, warto oderwać się od naukowych rozważań, by po prostu, po ludzku, zwyczajnie zachwycić się pięknem haftu, by nie dowierzać cudnemu efektowi prostych rozwiązań technicznych, by poczuć magię tego artystycznego klimatu – zapominając o cmentarnym przeznaczeniu najpiękniejszych tkanin Starego Peru.

PRZYPISY:

¹ M. Longhena, W. Alva: Inkowie. Andy, złoto, geoglify.

Warszawa 1999, s. 117.

² Tamże, ss. 115-117.

³ Tamże, s. 119.

⁴ Tamże, s. 115.

⁵<http://www.gabrielbernat.es/peru/preinca/cultpreincaicas/formativo/PARACAS/paracas.html>

⁶

<http://www.4wymiar.pl/magiczne-podroze/82-andyjskie-puzle.html?showall=&start=2&945ced2f2490e00c2a4691e9fe68c549=13225218c29cb9e9bc46c30eaa157fbb&PHPSESSID=bf3070c51b8e61cboce48b268c951051>

⁷ M. Longhena, W. Alva: dz. cyt., ss. 119-121.

⁸ M. Stingl: Czyciele gwiazd. Śladami zaginionych kultur peruwiańskich. Warszawa 1985, s. 51.

⁹ E. P. Lanning: Peru przed Inkami. Kraków 1985, s. 134.

¹⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Julio_C._Tello

¹¹ M. Longhena, W. Alva: dz. cyt., s. 45.

¹² M. Coe, D. Snow, E. Benson: Ameryka prekolumbijska. Warszawa 1997, s.181

¹³ M. Longhena, W. Alva: dz. cyt, ss. 45-46.

¹³ M. Stingl: dz. cyt, s. 50.

¹⁵ Tamże, s. 51.

¹⁶ M. Longhena, W. Alva: dz. cyt., s. 153.

¹⁷ M. Stingl: dz. cyt., s. 52.

¹⁸ M. Longhena, W. Alva: dz. cyt., s. 153.

¹⁹

<http://www.gabrielbernat.es/peru/preinca/cultpreincaicas/formativo/PARACAS/paracas.html>

²⁰ M. Longhena, W. Alva: dz. cyt., s. 153.

²¹

<http://www.paracas.com/cultura-paracas/paracas-necropolis/>

²² M. Longhena, W. Alva: dz. cyt., s. 121.

²³ Tamże, s. 117.

²⁴ M. Coe, D. Snow, E. Benson: dz. cyt., s.181

²⁵ M. Stingl: dz. cyt., s. 52.

²⁶ W poszukiwaniu Eldorado [red.:] M. B. Oelkers – Keegan.
Warszawa 1998, ss. 151-152.

²⁷ M. Stingl: dz. cyt., ss. 52-54.

²⁸ W poszukiwaniu Eldorado, dz, cyt., ss. 151-152.

²⁹

<http://historiaperuana.pe/periodo-autoctono/cultura-paracas/>

LITERATURA:

- Coe Michael, Snow Dean, Benson Elisabeth: Ameryka prekolumbijska. Warszawa 1997.
- Lanning, Edward Putnam: Peru przed Inkami. Kraków 1985.
- Longhena Maria, Alva Walter: Inkowie. Andy, złoto, geoglify. Warszawa 1999.
- Petratu Cornelia, Roidinger Bernard: Kamienie z Ica. Na tropach cywilizacji ery dinozaurów. Gdynia 1996.
- Stingl Miloslav: Czyciele gwiazd. Śladami zaginionych kultur peruwiańskich. Warszawa 1985.
- W poszukiwaniu Eldorado [red.:] M. B. Oelkers – Keegan. Warszawa 1998.
- <http://www.gabrielbernat.es/peru/preinca/cultpreincaicas/formativo/PARACAS/paracas.html>
- <http://www.4wymiar.pl/magiczne-podroze/82-andyjskie-puzzle.html?showall=&start=2&945ced2f2490e00c2a4691e9fe68c549=13225218c29cb9e9bc46c30eaa157fbb&PHPSESSID=bf3070c51b8e61cboce48b268c951051>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Julio_C._Tello
- <http://www.paracas.com/cultura-paracas/paracas-necropolis/>
- <http://historiaperuana.pe/periodo-autoctono/cultura-paracas/>

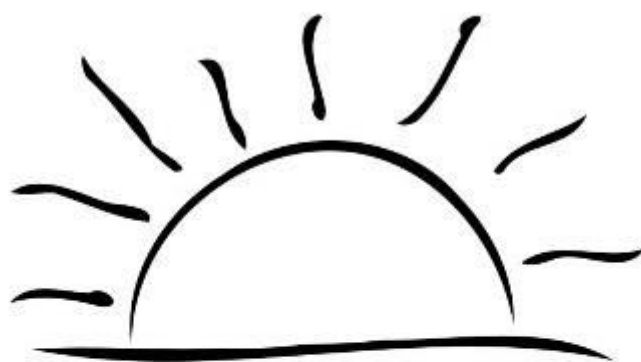
Ebook dostępny jest na licencji:

Creative Commons Uznanie autorstwa -

Użycie niekomercyjne

- Bez utworów zależnych 3.0 Polska

Patronat:

Kochamy Peru

Podróże w krainie Inków